

Anteckningar förda vid digitalt möte med

”Nationellt kompetensråd inom det gröna och naturbaserade näringslivet”

den 27 mars 2020.

Närvarande:

Per Hasselberg, Fyrbodals kommunalförbund, ordförande
Marcus Söderlind, LRF
Michael Insulander, Naturbrukets Yrkesnämnd NYN
Kristine Wiklund, Gröna arbetsgivare, Skogsbrukets Yrkesnämnd SYN
Sara Westholm Hästnäringens yrkesnämnd HYN
Wictoria Bondesson, LRF
Maria Elinder, Naturbruksskolornas förening samt Djurbranschens Yrkesnämnd DYN
Karin Holmgren, SLU
Lena Andersson, Gröna arbetsgivare
Eva Sundberg, Landsbygdsnätverkets kansli/Jordbruksverket
Veronica Andréén, Landsbygdsnätverkets kansli
Anders Johannesson, LRF
Ing-Marie Jirhed, LRF
Maria Karlsson, LRF
Therese Wallqvister, Tillväxtverket
Fredrik Lundholm, Regeringskansliet
Fritjof Karlsson, Regeringskansliet
Sofie Alvarsson, Gamlebygymnasiet, Naturbruksskolornas Förening
Börje Börjesson, SLU
Kristina Ascard, SLU
Kristine Wiklund, Gröna Arbetsgivare
Ann-Britt Karlsson, KSLA
Nils Lagerroth, Landsbygdsnätverkets kansli

1. Öppnande

Per Hasselberg hälsade välkomna. I bifogat utskick fanns med en fastställd beskrivning av plattformens, eller kompetensrådets syfte, form och frekvens, målgrupp etc. En arbetsgrupp med Per Hasselberg, Fyrbodal kommunalförbund, Wictoria Bondesson, LRF, Maria Elinder, Naturbruksskolornas förening samt Nils Lagerroth Landsbygdsnätverkets kansli har förberett detta möte.

2. Dimensioneringsutredningen

Fredrik Lundholm och **Fritjof Karlsson** deltog från regeringskansliet och föredrog dimensioneringsutredningen. Utredningen leds av Lars Stjernkvist, kommunalråd i Norrköping. Direktiven kom för ett par år sedan.

Syftet med utredningen är att komma med förslag till att trygga kompetensförsörjningen, effektivisera resursutnyttjandet och förbättra utbudet av gymnasial utbildning. Detta berör både

Komvux och gymnasieskolan. Sedan förslag till gymnasieskolan för att öka likvärdighet och minska segregation. Detta berör hela gymnasiet och hela vuxenutbildningen. Målkonflikter är brett utbud som kostar pengar samtidigt med att lägga förslag om att effektivisera resursutnyttjandet .

De har tagits sig an frågan systematiskt och göra en problembeskrivning. Vad är problemet med kompetensförsörjning och med resursutnyttjandet? Det är dokumenterat i ett pm som finns på webbplatsen som hittas om man söker på utredningens namn.

De har gjort intervjuer med representanter från gymnasieskolor, både kommunala och fristående, för att diskutera hur de arbetar med planering och dimensionering. Uppdraget är att komma längre vad gäller kompetensförsörjning och resursutnyttjande, genom att laborera med hur man planerar och dimensionerar gymnasial utbildning idag. De vill undersöka hur det ser ut med behoven för att trygga kompetensförsörjningen?

Allt kastas över ända i Coronakrisen. Det som för ett halvår sedan var branscher som skrek efter folk har inga behov alls idag. När det blåst över ska vi återuppbygga ett system för hur utbildningen, och elevers val av utbildning, ska se ut. Det är en grund-del. Hur ser behoven på arbetsmarknaden ut? Det som finns tillgängligt efter den gymnasiala utbildningen, hur ser det ut? Man kan lätt analysera hur behoven ser ut på arbetsmarknaden av gymnasialt utbildad arbetskraft och analysera efteråt hur det går för eleverna.

Utredningen har inte bara tittat på arbetsmarknaden ur ett arbetsmarknadsperspektiv utan även ur ett individperspektiv. Vad som händer efter gymnasieskolan? Stundtals har det låtit som att det inte spelar så stor roll om vad man gör för val. Det viktiga är att börja gymnasiet, säger många.

Utredningen har tittat på vad det spelar för roll vilken utbildning som ungdomarna väljer? Svaret är att det spelar större roll än vad man tror.

De som har störst problem efter gymnasieskolan är de som inte klarar gymnasieskolan.

Ett resultat är att tar man ingen hänsyn till ungdomarnas grundskolebakgrund så får man en underskattning av programvalets betydelse. Vissa program kan då få en negativ bild. Ex. sägs att yrkesprogrammen har dålig examensgrad – men eleverna har andra förutsättningar vilket ger en annan bild. Grundskolebetyget har en bestående förklaringskraft på arbetsmarknadsinträdet.

Man överskattar i statistik betydelsen av att få sitt förstahandsval och underskattar betydelsen av programmets innehåll. Det spelar dock roll att man får gå på det man vill gå på i första hand.

Kommunerna har idag ett ansvar att erbjuda alla ungdomar gymnasial utbildning. Detta gäller individens livsprojekt. Det klokaste valet för den med lite sämre meritvärden, är om den eleven väljer en utbildning med bra arbetsmarknad, då blir etableringen på arbetsmarknaden lättare. Det finns en specifik arbetsmarknad som kräver specifik kompetens, där vem som helst inte kan bli anställd.

Det finns också en stor bred generell arbetsmarknad där studiebakgrunden inte är så viktig.. det viktiga är att man klarat av gymnasieskolan På den arbetsmarknaden rådet det en stor konkurrens. 4 av 10 studerar inte vidare efter gymnasieskolan. Många jobbar också innan högskolan.

Om fler elever hade valt utbildningar som ledde till branscher där arbetsgivare ställer specifika krav, så skulle det bli lättare för dem att få jobb. Detta har även OECD sett i sina granskningar och menar att ett problem är att utbudet av utbildning utformas av huvudmännen själva i konkurrens om elever. Det lönar sig att skapa attraktiva utbildningar som eleverna vill ha i just själva valsituationen. Det finns då ett underskott av arbetsmarknadsrelevans i många utbildningar. Det finns arbetsmarknadsperspektivet med svårigheter för olika branscher att rekrytera.

Hur ska man då se på eleverna eget önskemål? I samtal med elevorganisationerna säger de att självklart måste eleven få välja vilken inriktning man vill, men den som beslutar om utbudet måste tänka på elevernas långsiktiga intresse. Man kan inte bara basera utbudet på vad som går att marknadsföra.

Hur ska man hantera detta? För att åstadkomma en mer balanserad planering och dimensionering som möter både behoven på arbetsmarknaden och elevernas intresse, så behöver man komplettera den lagstiftning som finns idag som säger att man i huvudsak ska ta tillvara eleverna önskemål. Man måste också ta hänsyn till ungdomarnas långsiktiga behov och då väga in arbetsmarknadens behov.

Det utbud som ska finnas i Komvux och gymnasieskola ska avspejla både elevers efterfrågan och behov, och behov på arbetsmarknaden.

En annan slutsats är att huvudmännen för att ta hänsyn till dessa bägge behov behöver de statliga myndigheterna ta fram planeringsunderlag. Det behöver ha ett regionalt perspektiv i mer konkreta underlag, med ex arbetsmarknads- och yrkesprognoser, så man kan förstå konsekvenser på sikt när utbudet planeras framöver för flera år. Det kan behövas för 20 – 30 år framöver. Detta gäller både för gymnasieutbildningar och Komvux. Även arbetsmarknadsutbildningar ska ingå i detta planeringsunderlag.

Informationen om hur arbetsmarknadsprognoser ser ut och hur det gått för tidigare elever saknas ofta för elever. Det finns inte den informationen som eleverna kan behöva i sin valsituation. Det ska införas en skyldighet att ge information om resultaten av utbildningarna. En myndighet behöver hjälpa till med nationell statistik hur det generellt ser ut.

Man behöver se över hur huvudmän marknadsför sina utbildningar. Kolla på hemsidor vad det står om utbildningarna! En del informerar om framgångsrika karriärer men man får en liten bild av hur stor arbetsmarknaden verkligen är. Det är ofta svårt förstå vad man ger sig in i. Flera skolor har kallat utbildningen nånting helt annat. Man ska inte förbjuda marknadsföring men elever ska alltid ha tillgång till relevant information.

Vuxenutbildningen kan minska det ödesdigra gymnasievalet. Det behöver stärkas och breddas för vuxna. Det behöver bli ett bredare utbud av yrkesutbildning för vuxna. Det finns flera förslag om detta.

Lars ser framför sig att få till stånd en ökad resurseffektivitet. Sverige är bland de mest skoltäta länderna. Skolorna är ofta små. I glesbygd kan det behövas små skolor, men ofta erbjuder flera huvudmän samma utbildning till halvtomma skolor. Det är inte resurseffektivt. Här kan bli ett krav på kommunerna att samverka med målet en mer resurseffektiv hantering.

Fråga: Hur identifierar ni kompetensbehoven bland de minsta företagen i primärproduktionen?

Det går inte alltid att identifiera kompetensbehoven i de minsta företagen i primärproduktionen och sedan sätta detta i relation till gymnasieskolan. Vilken nivå kan man planera för och i vilken nivå kan man hantera behovsanalyser? Af ska anpassa sina regionala yrkeprognoser efter den gymnasieutbildningen som finns. Det finns olika inom gymnasieskolan och vuxenutbildningar. Det är svårt att ha väldigt lokal anpassad utbildning i gymnasieskolan. Gymnasieskolan ska vara en bas inom ett specifikt yrkesområde.

Hur det ska identifieras kompetensbehov är en svår fråga? Hur specialiserad ska man vara? Man ska tillmäta kompetensbehoven mycket större betydelse. Regionala branschråd kan bli samverkansforum kring detta.

Flytta fokus på vad som går att marknadsföra gentemot eleverna till ett utbud som gynnar eleverna långsiktigt. Ex är grundläggande behörighet för yrkesprogrammen viktiga. Det blev ett problem att man tog bort det eftersom det minskade intresset för yrkesprogrammen.

Fråga: Vi ser ett problem i utbildningssystemet för dem som vill växla yrke (yrkesbytare) inom exempelvis naturbruket. Hur resonerar ni kring detta?

Ja vi ser problemet – att stärka Komvux är det enkla svaret. Vi kommer lägga förslag kring detta.

Fråga: Skolor och branscher är intresserade av att följa upp före detta naturbrukslevers etablering. Hur bör frågor ställas? När mäta?

Staten har en viktig roll att stödja och har ett ansvar för uppföljningen. Dels av effektivitetsskäl. Huvudmän bör också följa upp sin egen utbildning. Myndigheten för Yrkehögskolan har tagit fram ett förslag – där finns inspiration.

Fråga: Har ni tankar omkring SeQFs roll framöver och hur arbetslivet kan engageras i detta arbete?

Nej, vi har inte lagt ner tid på det.

Fråga: Hur ser ni på möjligheten att ge generell riksrekrytering inom naturbruksprogrammet?

Riksrekrytering har en fortsatt viktig roll att spela. Det finns ett regelverk idag. Det som fanns tidigare var problematiskt eftersom det präglades starkt av huvudmännens konkurrens om elever. Kan riksrekrytering lösa så man får tillräckliga elevgrupper så vore det bra. Det tidigare systemet där riksrekrytering var ett system för att överhuvudtaget ha en skola vore inte bra.

Fråga: Många kommuner nekar idag medborgare att gå vuxenutbildning i annan kommun, ofta på grund av kostnaden, t ex om budgeten för vuxenutbildning är slut .även om det finns lokalt eller regionalt behov av utbildningen. Läggs förslag som kan komma till rätta med sådana problem?

Det finns ett större behov av samverkan kring vuxenutbildning. Här lägger utredningen förslag. Det ska finnas större möjlighet för vuxna att få yrkesutbildning. Grundtanken är att det ska bli lättare för vuxna.

Förslagen är till en del omvälvande provkörda i en fallregion. Det blir skillnad i en del program, men det ska ju samtidigt byggas ut en gymnasieskola, så det handlar snarare om var man ska expandera.

Betänkandet ska överlämnas den 1 juni till regeringskansliet för fortsatt beredning och blir då offentligt. Beroende på hur detta sedan ser ut kan det bli en remissrunda.

3. Regeringsuppdrag att analysera och föreslå åtgärder för att underlätta kompetensförsörjning i Sveriges landsbygder

Terese Wallqvister, Tillväxtverket fördrog ”Regeringsuppdrag att analysera och föreslå åtgärder för att underlätta kompetensförsörjning i Sveriges landsbygder.”

I oktober fick Tillväxtverket ett uppdrag att analysera inom vilka sektorer och yrken som arbetsgivare har eller bedöms komma att få särskilt svårt att hitta kompetens i på landsbygden. I uppdraget ingick även att föreslå åtgärder för att underlätta för kompetensförsörjning i Sveriges landsbygder. Tanken var att den 31 mars 2020 skulle en delrapport ges ut och sedan en slutrapport 30 juni. Det som nu lämnas in blir dock slutrapporten på grund av osäkerhet på grund av Corona i kommande undersökningar man annars skulle ha haft med.

Företagen svarande på en enkät i januari och i februari, det kan ev. bli en ny enkätundersökning nu efter Corona, men då i en mindre omgång som inte kan delas upp i landsbygd och olika branscher. Oxford research har gjort en kunskapsöversikt med forskningslitteratur. Tillväxtverket har jobbat med statistik.

I olika omgångar har landsbygdernas kompetensförsörjningar påverkats av globalisering och urbanisering. Arbetskraft har sugits upp av industrin och högre förädlingsnivåer förstärkte flyttströmmarna. Tjänstjobb har inneburit ytterligare urbanisering. Sverige växer men ojämnt – pendlingsavstånd gör dock skillnad.

Litteraturstudien säger att det finns litet utrymme för landsbygdsperspektiv när man pratar om kompetensförsörjning och bristyrken. Ett centralt hinder beror på demografi framförallt i avlägsna landsbygdskommuner. Landsbygdskommuner har haft svårt att ställa om till ett mer kunskapsintensivt tjänstesamhälle och det har påverkat möjligheterna till kompetensförsörjning både i traditionella men även i nyare yrken. De som har bristyrken på landsbygden är bristyrken även i andra delar av Sverige, ex vård, omsorg lärare men även teknikyrken. De åtgärder som föreslås är sådant som skapar intresse för att vara kvar på landsbygderna, att stärka dialog mellan företag och utbildningsanordnare och att utöka möjligheter till distansutbildning.

I statistiken kan man se att utbildningsnivån är betydligt lägre i avlägset belägna landsbygdsregioner, matchningen är sämre och kommande pensionsavgångar är större. Dynamiken och andelen nya jobb är större i storstadsregionerna.

I Tillväxtverkets undersökning Företagens villkor och verklighet som görs vart tredje år ser man att bristen på lämplig arbetskraft upplevs som ett större tillväxthinder för det företag som finns i landsbygdskommunerna, särskilt industriföretag i landsbygdskommuner upplever det som en brist. Detta är detta största hindret för tillväxt även inom bygg, it och tillverkning.

Data från Arbetsförmedlingen visar på kommunnivå att arbetsförmedlare bedömt bristerna som större ju närmare man är en större stad. Bristen inom vården är större i avlägset belägna landsbygdskommuner.

De största bristyrkena, i en prognos från Af på ett år, är flera vårdyrken i toppen sedan fordonsreparatörer, förare av anläggningsmaskiner, installations- och serviceelektriker, kockar, kallskänkor och plåtslagare.

En slutsats är att kompetensproblemen är mer hindrande i landsbygden, att matchningen fungerar sämre i avlägset belägna landsbygdskommuner, och att det finns en brist på sökande inom hälso- och sjukvård, anläggning och pedagogiskt arbete.

Förslag har lagts att

- Förbättra transportsystemet så att arbetsmarknaderna blir geografiskt större.
- Stärka möjligheterna för landsbygdenas yrkesverksamma att vidareutbilda sig så man kan gå mellan olika yrken.
- Se om det är möjligt göra yrkeshögskolan mer specifik och optimalt placerad på orten utifrån det närmaste områdets behov, även om det är nationell rekrytering.
- Fler lärcentra och med resurstillskott
- Lättare med distansarbete och mer flexibla arbetstider
- Stödja satsningar på rekrytering från storstädernas förorter
  - Här har ex Skellefteå kommun ett intressant exempel med rekryteringsresor till storstädernas förorter och sedan bidrar med vuxenutbildning för att få rätt kompetens inom rätt område
- Det ska bli lättare med säsongsarbetare i de gröna näringarna. De som kommer från andra länder ska få snabbare besked samt det behövs öka rörligheten inom landet. Ex för att flytta folk från ex. hotellnäringen till bärplockning och skogsplantering etc. (pga Corona)
- Det behövs bättre uppföljningsstatistik om villkoren på landsbygd. I kommunutredningen pekas det på ekonomiska incitament för att locka till landsbygd med skuldavskrivningar av studieskulder.

Fråga: Finns det företag med under fem anställda som är med i undersökningen som gjordes? Ofta är de små företagen inte med.

Jo, de riktigt små är med i den undersökningen.

Fråga: För lärcentra har ett problem varit ryckighet i bidragen. Det behövs ett långsiktigt system.

Detta var en bra tanke som kanske kan komma in i rapporten - bra input.

Fråga: Kan inte det som händer nu med distansarbete och distansundervisning p g a Corona innebära att man nu kan bo i glesbygd och ha ett kvalificerat arbete.

Digitalisering är en möjlighet. Vi kan kanske nu se en del långsiktiga förändringar och nu se att mycket kan göras på distans. Men det ses inte i forskningslitteraturen.

Rapporten kommer att skickas till regeringen den sista mars. Näringsdepartementet är mottagare av rapporten.

4. Plattformens namn

Det finns förslag på namn från arbetsgruppen att denna plattform ska heta **”Nationellt kompetensråd inom det gröna och naturbaserade näringslivet”**.

Mötet godkände detta namn inför framtiden.

5. Andra inspel till fortsatt arbete

På fråga om detta kompetensråd är ett discussionsforum eller en remissinstans gav arbetsgruppen svaret detta kompetensråd kan inte signera en skrivelse utan här kan man hitta partners som man själv kan gå vidare med. Kompetensrådet kan bolla remissvar, men frontar inte utåt utan är en samlingsyta för kunskap och diskussion. Mötesfrekvensen kan vara 2 – 3 möten per år, utifrån behov, och de flesta digitala.

Förslag om kom in som ämnen till kommande möten var:

- Remiss SOU 2019:69 Validering – för kompetensförsörjning och livslångt lärande
- Vad händer efter Coronakrisen. Exempelvis kan den besöksorienterade näringen vara helt annorlunda i framtiden.
- SLU har tagit fram en rapport, en programportfölj med planerade utbildningar för framtiden. Rapporten ligger nu på intern remiss inom SLU.
- Dimensioneringsutredningen igen utifrån ett remissarbete.

Arbetsgruppen tackar för givande möte och deltagarnas engagemang och återkommer med förslag på nya teman samt mötestid.

Förda anteckningar

Nils Lagerroth (med reservation för ev. hörfel)

